

УДК 342:351.865 (477)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ВОЄННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Юрій Ігор Анатолійович,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін
(Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ,
м. Херсон, Україна)

В статті досліджується поняття та загальна структура Воєнної організації України, розкривається її вплив на забезпечення воєнної безпеки. Підкреслюється, що Воєнна організація держави забезпечує її оборону, захист суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів, протидіє зовнішнім загрозам воєнного характеру. Характеризується поступовий процес правової трансформації Воєнної організації в сектор безпеки і оборони України, які повинні бути здатні ефективно вирішувати завдання зовнішнього і внутрішнього характеру. Підкреслюється, що це має бути комплексна система, що оперативно здатна вирішувати різного роду завдання, але її становлення відбувається вкрай повільно, і має неоднозначний характер.

Ключові слова: Воєнна організація держави, сектор безпеки і оборони, воєнна безпека, національна безпека, військова організація, Збройні Сили України, воєнне законодавство.

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ ВОЕННОЙ ОРГАНИЗАЦИИ В УКРАИНЕ

Юрий Игорь Анатольевич,
кандидат юридических наук, доцент,
профессор кафедры профессиональных и специальных дисциплин
(Херсонский факультет Одесского государственного университета внутренних дел,
г. Херсон, Украина)

В статье исследуется понятие и общая структура Военной организации Украины, раскрывается ее влияние на обеспечение военной безопасности. Подчеркивается, что Военная организация государства обеспечивает его оборону, защиту суверенитета, территориальной целостности и неприкосновенности границ, противодействует внешним угрозам военного характера. Характеризуется постепенный процесс правовой трансформации Военной организации в сектор безопасности и обороны Украины, которые должны быть способны эффективно решать задачи внешнего и внутреннего характера. Подчеркивается, что это должна быть комплексная система, которая оперативно способна решать различного рода задачи, но ее становление происходит очень медленно и имеет неоднозначный характер.

Ключевые слова: Военная организация государства, сектор безопасности и обороны, военная безопасность, национальная безопасность, Вооруженные Силы Украины, военное законодательство.

THE LEGAL ASPECTS OF FORMATION OF THE MILITARY STATE'S ORGANIZATION OF UKRAINE

Yuri Ihor Anatoliiovych,
candidate of law sciences,
Associate Professor of department of the professional and special disciplines
(Kherson Faculty of Odesa State University of Internal Affairs, Kherson, Ukraine)

In the article the concept and overall structure of the Ukrainian Military Organization is investigated, revealed its effect on military security. It is emphasized that the military organization of the state ensures its defense, the protection of sovereignty, territorial integrity and inviolability of borders, prevents external threats of a military style. The gradual process of legal transformation of the Military Organization to the defense and security sector of Ukraine is characterized, which should be able to effectively meet the challenges of the external and internal. It should be a comprehensive system that is capable of efficiently solving various kinds of problems, but its formation is very slow and has been mixed.

Primordial desire of the Ukrainian people to be an integral part of Europe led to the current domestic and foreign policy of our country, their doctrinal orientation to the concept of Europe, the European Union and NATO.

Formation of military security and systems management depends on the definition of "state military organization" and "security and defense sector". Planned, systematic development of the military organization in the country affects the military security.

Military organization of the state, its structure, objectives and principles of the legislation defined, concepts and state programs in line with national interests and international obligations of Ukraine. Under the law the state military organization ensures the defense of Ukraine, protect its sovereignty, territorial integrity and inviolability of borders; oppose external military threats.

The Military organization is a key element of maintaining military security of Ukraine and the lack of consistent, science-based public policy in the military sphere has led to extremely negative realities of today's public and social life. And watching the political process today, we can conclude that during the years of Ukrainian independence the military heritage of previous generations not used at the present stage of development of Ukraine's military and socio-political thought is not aimed at reviving the military spirit inherent Ukrainian people.

The new Military Doctrine of Ukraine noted that the main tasks of the military policy of Ukraine in the near future and in the medium term is just creating a holistic security sector and defense as the main element of the system of military security, integration capabilities of its components for the timely and effective responses to existing and potential threat.

Today we can talk about the successful transformation of the legal military organization in the sector of security and defense, which should be based on the new realities of social and public life and meet the modern requirements of military security. It's need to ensure active moral and political support for defense reform on the part of society to restore the prestige of military service and respect for the military profession, law enforcement.

Key words: Military state's organization, military security, national security, The Armed Forces of Ukraine, military legislation.

Постановка проблеми. Відновлення територіальної цілісності України, звільнення її території від терористів, іноземних військ та найманців, встановлення належного контролю над державним кордоном є головним завданням органів державної влади й моральним обов'язком кожного свідомого громадянина України.

Спостерігаючи за останніми політичними та воєнними подіями в Україні, можна свідчити про те, що українська територія та боротьба різних держав за політичне та економічне домінування над нею, володіння та контроль над її природними енергоресурсами завжди була причиною конфліктів і війн. Саме тому ефективного проведення політики воєнної безпеки України як складової національної безпеки є найважливішим завданням сьогодення і, як виявилось, для України воно є досить новим і непомірно складним на сьогодні. Забезпечення воєнної безпеки держави покладається на Воєнну організацію в Україні, яка, окрім низького рівня бойового стану та оснащення Збройних Сил донедавна, супроводжується сьогодні й значними ускладненнями в економічній, соціальній та правовій сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання воєнної безпеки та Воєнної організації держави досліджували В.М. Бегма, О.С. Бодрук, В.П. Горбулін, В.В. Зубарев, А.Б. Єрмоленко, А.Б. Качинський, О.І. Кузьмук, В.С. Чорний, М.І. Шпура та ін. Але сучасна політико-правова ситуація в

Україні підштовхує на перегляд основних підходів щодо визначення поняття «Воєнна організація» та її ролі у забезпеченні воєнної безпеки в державі. Це спонукає до нових наукових розробок зазначеної проблеми теоретиками та істориками права.

Фундамент Воєнної організації України, її теоретичні засади та нормативно-правова база функціонування було закладено в період становлення незалежності, починаючи з 1991 року [1, с. 181]. Законодавче закріплення питань воєнної безпеки та Воєнної організації держави міститься в Конституції України, Законах України «Про основи національної безпеки України», «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про боротьбу з тероризмом», «Про Національну гвардію України» та ін.

Мета статті полягає у теоретичному визначенні поняття Воєнної організації України та її впливу на забезпечення воєнної безпеки.

Виклад основного матеріалу. Серйозне загострення протиріч між Російською Федерацією та Україною, що пов'язані з фінансовою, економічною та соціальною кризами міждержавних відносин, а також із нерівномірністю розвитку в результаті глобалізаційних процесів, нездатність забезпечення воєнної безпеки України всередині держави в цілому впливає й на розвиток світових міждержавних протиріч. Можна спостерігати явну недосконалість правових механізмів щодо зменшення загроз воєнній безпеці як внутрішньо, так і зовні.

Споконвічне прагнення українського народу бути невід'ємною складовою Європи зумовили сучасну внутрішню та зовнішню політику нашої держави, їх орієнтацію на доктринальні концепції Ради Європи, Європейського Союзу, організації Північноатлантичного договору. В зв'язку із зазначеним, повинна формуватися і концепція воєнної безпеки в державі, яка характеризується особливою напруженістю і складністю, що зумовлено появою нових загроз і необхідністю виділення значних ресурсів для підтримки на достатньому рівні бойової та мобілізаційної готовності Збройних Сил, Національної гвардії України, підрозділів Національної поліції та інших структурних ланок Воєнної організації держави в умовах сучасної військової агресії та фінансово-економічної кризи.

Формування системи забезпечення воєнної безпеки та системи управління нею залежить від визначення поняття «Воєнна організація держави» та «сектор безпеки і оборони». Планомірний, системний розвиток Воєнної організації в державі впливає на забезпечення воєнної безпеки.

Отже, Воєнна організація держави включає сукупність органів державної влади, військових формувань, утворених відповідно до законів України, діяльність яких перебуває під демократичним цивільним

контролем з боку суспільства і безпосередньо спрямована на захист національних інтересів країни від зовнішніх та внутрішніх загроз [2]. До Воєнної організації держави також входить частина оборонно-промислового й наукового комплексів країни, що призначена для забезпечення завдань воєнної безпеки і оборони держави [3, с. 53]. Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» уточнює, що Воєнна організація – це охоплена єдиним керівництвом сукупність органів державної влади та військових формувань [4].

Воєнна організація держави, її структура, завдання та принципи діяльності визначаються законодавством, концепціями та державними програмами у відповідності з національними інтересами та міжнародними зобов'язаннями України. Згідно із законодавством Воєнна організація держави забезпечує оборону України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності кордонів; протидіє зовнішнім загрозам воєнного характеру [2].

У вищезгаданому Законі також закріплюється поняття демократичного цивільного контролю над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави як комплексу здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних заходів для забезпечення неухильного дотримання законності й відкритості в діяльності всіх складових частин Воєнної організації та правоохоронних органів держави, сприяння їхній ефективній діяльності і виконанню покладених на них функцій, зміцненню державної та військової дисципліни [4].

Отже, законодавче теоретичне поняття Воєнної організації держави, на нашу думку, не досить повне й змістовне, оскільки до її складу в реальних умовах входять, окрім держави та Збройних Сил України, відповідні військові формування та правоохоронні органи, а також весь Український народ.

Воєнна організація України повинна бути здатною ефективно вирішувати завдання зовнішнього і внутрішнього характеру, це має бути комплексна система, здатна оперативно вирішувати різного роду завдання. Але її становлення відбувається вкрай повільно, і сьогодні має неоднозначний та суперечливий характер.

Основні напрями діяльності Воєнної організації щодо забезпечення воєнної безпеки держави формують її функції. Це можуть бути ймовірні або реальні напрями впливу, які розкривають завдання, мету та соціальне призначення Воєнної організації.

З початком анексії АР Крим Російською Федерацією, а також бойових дій в Донецькій та Луганській областях була явно помітна низка практичних помилок і прорахунків, допущених військовим керівництвом держави.

Проблеми Воєнної організації та воєнної безпеки держави яскраво виявилися в надзвичайних умовах, і ті укорінені проблеми, які вийшли з минулого та перших років незалежності в подальшому набули розвитку й посилилися відсутністю системних реформ безпекового простору України. Нехтуючи радикальними перетвореннями у воєнній сфері, Україна отримала на початку **2014** року дисфункцію силових структур, у тому числі Воєнної організації держави як специфічного соціального інституту суспільства.

Характеризуючи структуру Воєнної організації держави, потрібно зазначити, що існують різні точки зору щодо її визначення. У всілякому разі необхідно акцентувати увагу на тому, що Воєнну організацію не можна ототожнювати лише із Збройними Силами та іншими військовими формуваннями, оскільки це заводить розвиток теорії Воєнної організації у глухий кут [1, с. 183].

Єдиних підходів до бачення вітчизняного варіанту моделі Воєнної організації держави та перспектив її розвитку в Україні також не існує [5] і наявна наукова база для формування наукової концепції Воєнної організації України явно недостатня. Отже, зрозуміло, що таке становище вимагає розробки науково обґрунтованих концептуальних засад функціонування та розвитку Воєнної організації України, створення її сучасної ефективної соціальної моделі, що сприятиме формуванню необхідних умов забезпечення воєнної безпеки держави.

Досліджуючи особливості формування та перспективи розвитку воєнної організації, Чорний В.С. у своїй дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук встановив, що військова організація держави є складним, полісистемним утворенням найвищого рівня складності [5, с. 13], елементи якої утворюють певну структуру з усталеними внутрішніми зв'язками. В даному визначенні автор характеризує саме Воєнну організацію, але вживає при цьому термін «військова організація» і досить детально обґрунтовує свою позицію щодо його використання. Вважаємо, що потрібно все ж таки акцентувати увагу на тому, що поняття саме «Воєнна організація» має істотне смислове навантаження і, крім того, визначається українським законодавством. Вчений обґрунтував, що до складу Воєнної організації держави можуть належати тільки ті елементи, які здатні здійснювати повноцінну збройну боротьбу, а також структури політичного та військового керівництва, покликані створювати необхідні економічні, соціально-політичні, морально-психологічні та інші умови для вирішення завдань військового захисту незалежності та територіальної цілісності [5, с. 13].

Досліджуючи історіографію поглядів на Воєнну організацію України, потрібно відмітити, що в контексті практичних дій вказана організація

розвивається шляхом трансформації в сектор безпеки і оборони, що відповідає сучасним потребам суспільства. Науковці визначають, що поняття «сектор безпеки» значно ширший за призначенням, складом, структурою та функціями, ніж «воєнна організація держави» [6].

Ще у 2004 році зарубіжні експерти-науковці аналізували, що тодішній сектор безпеки в Україні – це переважно інструмент державної, а не національної безпеки. Повинно бути навпаки. Проблеми, які з'явилися в Україні в 2014 році переконливо свідчать саме про це.

Висновки і пропозиції. Отже, Воєнна організація – ключовий елемент системи підтримання воєнної безпеки України і відсутність системної, науково обґрунтованої державної політики у воєнній сфері призвело до сьогоднішніх вкрай негативних реалій державного й суспільного життя. І, спостерігаючи за політичними процесами сьогодення, можна зробити висновок, що за роки української незалежності військова спадщина попередніх поколінь недостатньо використовувалася на сучасному етапі розбудови Воєнної організації України, а соціально-політична думка не спрямовувалася на відродження військового духу, властивого українському народу. Тільки в умовах безпосередньої воєнної загрози ми можемо з гордістю і з впевненістю говорити про консолідацію української нації та відродження бойової слави українського народу. Патріотизм як моральний обов'язок кожного свідомого громадянина України покликав стати до лав добровольчих батальйонів тисячі свідомих громадян, які, не шкодуючи життя, захищають територіальну цілісність та незалежність нашої держави. За даними МВС станом на вересень 2014 року в Україні налічувалося більше тридцяти добровольчих батальйонів територіальної оборони, організація яких більшою мірою формувалася за рахунок волонтерів, які на той час також входили до Воєнної організації.

До речі, Законом України «Про організацію оборонного планування» від 18 листопада 2004 року передбачено, що одним із основних документів оборонного планування як складової частини системи стратегічного планування та управління державними ресурсами у сфері оборони є Державна програма розвитку Воєнної організації держави [7]. Але це законодавче положення є нереалізованим. Указом Президента України від 24 вересня 2014 року введено в дію рішення РНБО від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності», в якому рекомендується утворити Міжвідомчу комісію з питань реформування та розвитку сектору безпеки і оборони України, а також визначається пріоритетним національним інтересом України у сфері зовнішньополітичної діяльності у 2014 та наступних роках дальший розвиток відносин стратегічного партнерства України з США, ЄС та НАТО [8].

Як зазначається у новій Воєнній доктрині України, основними завданнями воєнної політики України у найближчий час і в середньостроковій перспективі є саме створення цілісного сектору безпеки і оборони держави як головного елемента системи забезпечення воєнної безпеки, інтеграція спроможностей його складових для своєчасного і ефективного реагування на наявні та потенційні загрози [9]. Отже, можемо говорити про успішну юридичну трансформацію Воєнної організації в сектор безпеки і оборони, який повинен будуватися на основі нових реалій громадського й державного життя і відповідати сучасним вимогам забезпечення воєнної безпеки. Для цього потрібно забезпечити активну морально-політичну підтримку воєнної реформи з боку суспільства, відродити престиж військової служби, повагу до військової професії, правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кузьмук О.І. Воєнна організація України як об'єкт дослідження вітчизняної воєнної науки у період 1991 – 2004 рр. / О.І. Кузьмук // Військово-науковий вісник Академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. – 2012. – Вип. 18. – С. 181–200.
2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради України –2003. – № 39. – Ст. 351.
3. Організаційно-правові основи стратегії національної й воєнної безпеки України. Практичні аспекти державного управління / [М.І. Шпура, І.В. Романов, Ф.В. Саганюк та ін]. – К.: ННДЦ ОТ і ВБ України, 2006. – 238 с.
4. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19 червня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – №46. – Ст. 366.
5. Чорний В.С. Військова організація України: особливості формування та перспективи розвитку (українознавчо-філософський підхід): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософ. наук: спец.: 09.00.12 – українознавство (філософські науки); Відділ філософсько-психологічних проблем українознавства Національного науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України / В.С. Чорний. – Київ, 2010. – 40 с.
6. Семенченко А.І. Поняття «сектор безпеки» та «воєнна організація держави»: методика розробки й обґрунтування призначення, складу, структури та взаємозв'язків / А.І. Семенченко // Стратегічна панорама. – 2007. – № 3. – С. 54–69.

7. Про організацію оборонного планування: Закон України від 18 листопада 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 4. – Ст. 97.

8. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 серпня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності»: Указ Президента України № 744/2014 // Офіційний вісник Президента України. – 2014. – № 40. Стор. 26. – Ст. 1652; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18125.html>.

9. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» [Текст]: Указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 // Урядовий кур'єр. – 2015. – 26 вересня. – № 178.